

Muhamed Tulumović*

**RESTORATIVNA PRAVDA UZ OSVRT NA MEĐUNARODNU
REGULATIVU I PRIMJENU U MALOLJETNIČKOM
ZAKONODAVSTVU**

SAŽETAK

Razvoj koncepta restorativne pravde predstavlja jedno od važnih dostignuća u krivičnom pravnom sistemu koje zaokuplja posebnu pažnju teoretičara i praktičara. U ovom radu su prikazani pojam i osnovni principi restorativne pravde, uključujući i određene aspekte odgovarajuće primjene međunarodnih propisa o restorativnoj pravdi, posebno u kontekstu maloljetničkog pravosuđa, kao i neki aspekti primjene restorativne pravde u zatvorima. Prikazan je odnos restorativnog i retributivnog reagovanja na kriminalne aktivnosti, sa intencijom preferiranja restorativnog pristupa kao integralnog retributivnog krivičnog pravosuđa. Pod uticajem brojnih međunarodnih dokumenata o restorativnoj pravdi, u pojedinim krivičnim zakonodavstvima zemalja regiona sve više prostora zauzimaju restorativni postupci, dok je evidentno zaostajanje tih procesa u Bosni i Hercegovini. Uočeno je da se restorativni procesi primjenjuju uglavnom kod maloljetničkog pravosuđa, a da su vrlo rijetko u primjeni kod punoljetnih učinilaca krivičnih djela. Ovaj rad će dati doprinos u povećanju nivoa poznavanja principa restorativne pravde u domaćoj stručnoj i općoj javnosti, sa prikazom prednosti u odnosu na retributivni sistem. Takođe, ovaj rad će biti poticaj praktičarima, teoretičarima, kao i zakonodavcu za stvaranje osnove za postepenu transformaciju postojećeg krivičnog sistema u sistem u koji će biti ugrađene odredbe o restorativnoj pravdi.

Ključne riječi: restorativna pravda, retributivna pravda, maloljetničko pravosuđe, međunarodna regulativa.

---

* Predsjednik Općinskog suda u Tuzli

UVOD

Restorativna pravda ima dugu istoriju i njeni korijeni nalaze svoje uporište u običajima i tradiciji svakog društva, počev od perioda antičkih civilizacija, pa sve do savremenog doba. Kritikama tradicionalnog krivičnog prava i krivičnogpravnog sistema 70-tih godina pojavio se savremeni koncept restorativne pravde. Još uvijek u naučnoj i stručnoj javnosti nije dovoljno razvijena svijest i priroda o značaju koncepta restorativne pravde. Sistem retributivne pravde usmjeren je da odgovori na pitanja o tome koji zakon je prekršen, ko ga je prekršio i kako sankcionisati krivca tako da se postigne specijalna prevencija. Sistem restorativne pravde je usmjeren na postupke, procese ili mjere koji vode popravljanju štete nastale krivičnim djelom i odnosa narušenih krivičnim djelom. Ovaj odnos nije u suprotnosti sa tradicionalnim retributivnim načinom reagiranja na kriminalitet, već može da predstavlja oblik skretanja krivične procedure ili da bude njegov sastavni dio. Osnov za primjenu koncepta restorativne pravde predstavljaju međunarodni dokumenti među kojim poseban značaj ima Deklaracija Ujedinjenih Nacija (u daljem tekstu UN) o osnovnim principima restorativne pravde. Pod uticajem međunarodnih dokumenata elementi restorativne pravde se unose u nacionalna zakonodavstva tradicionalno retributivnog krivičnogpravnog sistema, a posebno u maloljetničko pravosuđe. Restorativna pravda je mnogo više okrenuta budućnosti u odnosu na retributivno pravosuđe, što predstavlja osnov za postepenu transformaciju i modifikovanje postojećeg krivično-pravnog sistema u sistem koji bi u mnogo većoj mjeri trebao da se zasniva na principima restorativne pravde, čiji krajnji cilj bi bio popravljanje štete prouzrokovane krivičnim djelom.

1. Pojam restorativne pravde

Pojam restorativna pravda dolazi od engleske riječi *restore* što znači vratiti u prijašnje stanje, ponovno, obnoviti, nadoknaditi, vratiti originalne vrijednosti, postaviti u početni položaj.¹

U Marshallovoj definiciji stoji da je restorativna pravda proces u kojem sve strane, koje su uključene i povezane s počinjenjem krivičnog djela, saraduju u cilju razrješavanja posljedica krivičnog djela i njegovih utjecaja na budućnost. Iako je navedena definicija daleko od univerzalne, služi kao dobra polazna tačka u razumijevanju ove problematike.²

Iako je restorativna pravda trend u svijetu, njen koncept je i dalje teško definirati, budući da podrazumijeva različite odgovore na kriminalno ponašanje, odnosno, obuhvata različite prakse u različitim fazama krivičnog postupka, od diverzije do radnji poduzetih tokom bilo kojeg trenutka u krivičnom postupku. U zavisnosti od prakse u pojedinoj državi, odnosi se i primjenjuje na maloljetnike i/ili punoljetnike.³

Termin „restorativna pravda“ prema navodima nekih autora, prvi put upotrijebio je Albert Iглаš (Albert Englash) 1977. godine, ukazujući na tri vrste krivičnogpravnog sistema: *retributivnu pravdu* koja se zasniva na sistemu kažnjavanja; *distributivnu pravdu* koja se bazira na terapijskom tretmanu učinioca, i *restorativnu pravdu* čija je osnova restitucija, odnosno naknada ili popravlanje štete nastale krivičnim djelom.⁴

Za većinu zagovornika restorativna pravda predstavlja konstruktivan odgovor na kriminalitet koji teži popravljanju štete/povreda i narušenih odnosa kao posljedica izvršenog krivičnog djela, a ne na odmazdi i kažnjavanju, odnosno produbljivanju konflikta. Restorativna pravda se posmatra kao integralni dio postojećeg krivičnogpravnog sistema, a ne kao

---

¹ A. Miroslavljević, „Modeli restorativne pravde u svijetu za mlade u sukobu sa zakonom i pregled istraživanja njihove učinkovitosti“, *Kriminologija i socijalna integracija*, br. 1., 2010, 54.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*, 55.

⁴ S. Čopić, „Pojam i osnovni principi restorativne pravde“, *Temida*, Beograd br. 1/2007, 27.

njegova alternativa. Na taj način postavlja se osnov za postepenu transformaciju i modifikovanje postojećeg krivičnog sistema u sistem koji bi u većoj mjeri trebalo da sadrži odredbe o primjeni restorativnih postupaka i principa, sa krajnjim ciljem popravljanja štete nastale krivičnim djelom.⁵

Pojedini zagovornici kao što su Haurad Zer (Howard Zehr) i Henri Mika (Henry Mike) u restorativnoj pravdi su vidjeli mogućnost stvaranja direktnog ili indirektnog dijaloga, koji se odvija uz poštovanje i međusobno uvažavanje, u toku kog se akcenat stavlja više na samu štetu nego na kršenje zakona, iz čega se može zaključiti da je restorativna pravda više okrenuta žrtvi nego delinkventu.⁶ Iz pojedinih definicija može se zaključiti da je restorativna pravda proces u kome sva lica koja su neposredno i posredno vezana za krivično djelo, zajedno, kroz dijalog, medijaciju, međusobno povjerenje i razumijevanje pokušavaju da prevaziđu posljedice koje su nastupile izvršenjem krivičnog djela. Dakle, restorativna pravda podrazumjeva bavljenje uzrocima i pokušaj ponovnog uspostavljanja stanja i odnosa narušenih krivičnim djelom primjenom različitih metoda mirenja, posredovanjem, restitucijom, izvinjenjem, itd.⁷

1. 1. Razvoj ideje restorativne pravde

Restorativna pravda ima dugu istoriju, a njeni korijeni nalaze se u tradiciji, običajima i religiji većine naroda u dalekoj prošlosti koja nije pravila razliku između krivičnih djela i drugih konflikata, kako se to danas čini. Ono što se danas smatra krivičnim djelom u prošlosti je tretirano kao konflikt između pojedinaca. Zajednice su bile te koje su rješavale sve konflikte koji se pojave unutar nje, prije svega, putem posredovanja i restitucije, a osnovni cilj je bio uspostavljanje narušenog mira i harmonije. Restorativna pravda je vraćanje na obrasce koje su u odgovoru na neprihvatljiva ponašanja koristila mnoga društva u ranim

---

⁵ *Ibid.*, 33.

⁶ Pro bono Portal za besplatnu pravnu pomoć, preuzeto sa
:<http://www.besplatnapravnapomoć.rs/tekstovi/krivicnopravo/restorativnapravda>
(02.02.2014.)

⁷ *Ibid.*

fazama svog razvoja, a ne promjena ka novom načinu reagovanja na kriminalitet.⁸

Restorativni oblici reagovanja na nedozvoljena ponašanja su bili dominantni sve do 12. vijeka kada dolazi do preokreta, jer kažnjavanje učinilaca i kontrola kriminaliteta postaju monopol države. Kako smatraju zagovornici restorativne pravde, tokom kasnije istorije ona se održala kao rutinski način reagovanja u situacijama konflikata, uključujući i one izazvane krivičnim djelima među pojedinim domorodačkim stanovnicima, plemenima, odnosno, kolonijalizovanim narodima, kao što su Maori na Novom Zelandu, Indijanska plemena u Sjedinjenim američkim državama, Afrička plemena, Aboridžini u Australiji, Kanadi i slično. Na razvoj savremenog koncepta restorativne pravde uticala je borba ovih naroda, koji su šezdesetih godina 20. vijeka otpočeli borbu za vraćanje njihove izvorne tradicije u reagovanju na neprihvatljiva ponašanja.⁹ Posljednjih godina razvoj materijalnog i procesnog krivičnog prava kreće se u dobroj mjeri u pravcu implementacije određenih ideja restorativne pravde koje utiču na poboljšanje položaja žrtve u krivičnom postupku.¹⁰

Na razvoj savremenog koncepta restorativne pravde počev od šezdesetih i sedamdesetih godina 20. vijeka, snažan uticaj izvršile su ideje „pokreta za neformalnu pravdu“, a posebno koncept „*konflikt kao svojina*“ koji je razvio Nils Kristi (Nils Christie), zatim pokret za restituciju, razvoj viktimologije, jačanje pokreta za zaštitu žrtava, abolicionizam i feministički pokret.¹¹

Sušтина koncepta pokreta za neformalnu pravdu je u ograničavanju uloge države na nepristrasnog trećeg i davanje prednosti neformalnim oblicima rješavanja konflikta nastalog izvršenjem krivičnog djela, uz maksimalno povećanje učešća svih zainteresovanih strana. Ovakav način

---

⁸ S. Čopić, „Restorativna pravda i krivičnopravni sistem“, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu 2010, 29.

⁹ *Ibid.*, 30.

¹⁰ E. Čorović, „Poravnanje između učinioca krivičnog djela i oštećenog prema Krivičnom zakonu Srbije“, *Temida*, Beograd 2011, 37.

¹¹ S. Čopić (2010), 32.

postupanja bi doveo do većeg učešća stranaka u rješavanju spora nastalog izvršenjem krivičnog djela, minimalnoj stigmatizaciji i boljem pristupu pravdi.¹²

U jednom od najznačajnijih radova savremene kriminologije „*Konflikt kao svojina* („*Conflict as Property*“) iz 1977. godine, norveški kriminolog Nils Kristi (Nils Christie) postavio je osnove komunitarističko-diverzionog pristupa reagovanju na kriminalitet. Suština koncepta koji je iznio Kristi sastoji se u tome da krivično djelo predstavlja konflikt, a konflikt je svojina onih koji su u njega, direktno ili indirektno, uključeni učinilac, žrtva i zajednica, te oni treba da budu ti koji će ga riješiti, a ne profesionalci- pravnici, koji u tradicionalnom krivičnompravnom sistemu krađu konflikt od onih kojima on pripada.¹³

1. 2. Osnovni principi restorativne pravde

Pomjeranje fokusa sa suprotstavljenih interesa na interese i potrebe strana u sporu predstavlja značajan napredak koji ide ka postupku medijacije ili pregovaranja. Principi restorativnog pravosuđa koji leže u osnovi postupka medijacije između žrtve i počinitelja upravo se fokusiraju na zadovoljenje osnovnih interesa svih uključenih strana društvene zajednice.¹⁴

Interesi žrtve usmjereni su na poštovanje njenih potreba i osjećanja, uvažavanje posljedica pretrpljene štete (materijalnih, fizičkih i emocionalnih), kao i na poštovanje njenih zahtjeva za obeštećenjem. Žrtva ima potrebu za objašnjenjem zašto i kako se sve dogodilo, a ponekad i potrebu da se suoči i komunicira sa izvršiocom krivičnog djela, ako on pristane. Interesi prestupnika često proističu iz osjećanja stida i krivice, potrebe za samopoštovanjem i socijalnom reintegracijom, sa

---

¹² D. Uletilović, „Primjena međunarodnih standarda u domaćem zakonodavstvu sa aspekta primjene vaspitnih preporuka kao mjera preusmjeravanja od redovnog krivičnog postupka“, *Zbornik radova, Maloljetnička delinkvencija kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja*, Banja Luka, 2008, 336.

¹³ N. Christie, „Conflict as Property“, *The British Journal of Criminology*, br 1., 1-15., u: S. Ćopić, „Pojam i osnovni principi restorativne pravde“, *Temida*, Beograd, 1/2007, 26.

¹⁴ T. Džamonja/Ignjatović/N. Žegarac, „Restorativna pravda između filozofije i empirije“, *Fakultet političkih nauka u Beogradu, Godišnjak 2008*, 465.

mogućnošću da ponudi reparaciju, izvinjenje i objašnjenje svog postupka. Lokalna zajednica svoje interese i potrebe zadovoljava kroz restorativne principe u smislu unapređenja bezbjednosti i uspostavljanja harmoničnih odnosa u društvu i smanjenja recidivizma krivičnih djela. Kvalitet života u zajednici se unapređuje ukoliko se u njoj promovišu principi uvažavanja kulturnih razlika i građanskih prava, društveno odgovornog ponašanja i ideje konstruktivnog, nekonfliktnog rješavanja konflikata bez upotrebe sile.¹⁵

Među zagovornicima koncepta restorativne pravde ne postoje suštinski bitne razlike u vezi sa tim koji su to osnovni principi na kojima restorativna pravda počiva. Imajući u vidu iznijete stavove pojedinih autora, ali i širu literaturu koja se bavi osnovnim idejama, vrijednostima i problemima u vezi sa restorativnom pravdom može se reći da se restorativna pravda bazira na **četiri osnovna principa**¹⁶ i to:

1. princip personalizma i shvatanju krivičnog djela, kao povrede ljudi i međuljudskih odnosa

Koncept restorativne pravde, krivično djelo posmatra primarno kao povreda ljudi, a tek sekundarno, kao povreda određene zakonske norme. Izvršenjem krivičnog djela, povrede se nanose direktnim žrtvama koje su neposredno pogođene krivičnim djelom, ali i indirektnim žrtvama, članovima porodice direktne žrtve, njenim prijateljima, poznanicima i slično, kao i članovima zajednice u širem smislu. Osim toga, izvršenjem krivičnog djela narušavaju se i međuljudski odnosi npr. odnosi između žrtve i učinioca, učinioca i članova lokalne zajednice, učinioca i članova njegove porodice i slično, koje je također, potrebno popraviti, kako bi se uspostavila harmonija u zajednici. Krivično djelo shvaćeno, prije svega, kao nanošenje povreda ljudima, stvara potrebu za popravljanjem, odnosno naknadom.¹⁷

---

¹⁵ *Ibid*

¹⁶ S. Čopić (2010), 51.

¹⁷ *Ibid*, 5.

2. *princip popravljanja štete nastale krivičnim djelom*

Saniranje posljedica krivičnog djela podrazumijeva popravljanje štete, odgovornost i obaveze. Po ovom principu odgovornost se ne utvrđuje, već je učinilac prihvata. Prihvatanje odgovornosti, znači da je učinilac svjestan onoga što je učinio i prihvata odgovornost za učinjeno krivično djelo, prouzrokovane posljedice i popravljanje štete koju je nanio izvršenjem krivičnog djela, što je prvenstveni cilj restorativne pravde.¹⁸ To podrazumijeva i obavezu učinioca da štetu popravi u što je moguće većoj mjeri (npr. putem izvinjenja, stvarne ili simbolične naknade štete, radom u korist žrtve ili zajednice i slično).¹⁹

3. *princip učešća*

Restorativna pravda teži uključivaju u restorativni proces svih zainteresovanih strana, odnosno svih koji su, direktno, ali i indirektno pogođeni krivičnim djelom i zainteresovani su da aktivno učestvuju u razrješavanju situacije nastale krivičnim djelom. Restorativni proces konstruisan je tako da povećava mogućnosti za razmjenu informacija, aktivno učešće, dijalog i međusobno razumijevanje žrtve i učinioca. Učešće u takvom procesu, za žrtvu može da znači izlaženje u susret njenim potrebama za informacijama, vrednovanjem, restitucijom, svjedočenjem, sigurnošću i podrškom. Sa druge strane, podstiče se integracija učinioca u zajednicu, pruža mu se podrška i tretira s poštovanjem, umanjuju se mogućnosti za njegovim isključivanjem iz društva, odnosno lokalne zajednice.²⁰

4. *princip reintegracije*

Restorativna pravda kao konstruktivan odgovor na kriminalitet koji teži maksimalnom reintegriranju učinioca u lokalnu zajednicu, teži i potpunijoj reintegraciji žrtve, koja je često marginalizovana, diskriminirana ili stigmatizovana u svojoj sredini, što svakako nepovoljno utiče na proces njenog oporavka od traume izazvane viktimizacijom. U ovom domenu čini se važnom uloga različitih službi koje pružaju podršku žrtvama, ali i onih

---

¹⁸ T. Džamonja/Ignjatović/N. Žegarac, 471.

¹⁹ S.Ćopić (2007), 31-32.

²⁰ *Ibid*, 32.

koje, kroz različite programe, mogu da pruže pomoć i podršku učiniocima.²¹

1.3. Modeli restorativne pravde

Restorativna pravda u fokusu ima žrtvu i zajednicu i nije usmjerena na kažnjavanje, zastrašivanje i zatvaranje počinitelja ili pak na njegovu rehabilitaciju, već nastoji vratiti socijalni mir, djelovati na ponašanje počinitelja u smislu razvijanja njegovog karaktera, a s ciljem prevencije budućeg delinkventnog ponašanja, te popraviti štetu počinjenu krivičnim djelom. U tom smislu, unutar koncepta restorativne pravde **razvila su se četiri modela u svijetu**,²² koja, unatoč određenim razlikama u načinu i metodama provođenja, teritorijalnoj rasprostranjenosti, imaju zajedničku osnovnu misao, a odnose se na strategije postizanja gore navedenih ciljeva.

1. medijacija između počinitelja i žrtve (victim offender mediation). Medijacija između počinitelja i žrtve temelji se na konceptu restorativne pravde u slučajevima kad je u osnovi konflikta krivično djelo, pri čemu posredovanje uključuje strane direktno povezane djelom, žrtvu koja trpi posljedice i počinioca djela.²³ Dakle, fokus je na popravku, nadoknadi, ali i na pomoći počinitelju.

Ovaj model, kao najčešće primjenjivan model u svijetu,²⁴ obično podrazumijeva susret licem u lice počinitelja i žrtve u sigurnom okruženju uz posredovanje medijatora i isti nije primarno fokusiran na sklapanje nagodbe, iako većina slučajeva tako završi (financijska restitucija, dobrotvorni rad za žrtvu ili za opće dobro, uključivanje u neki od tretmanskih programa i slično). Osnovni naglasak je na dijalogu između počinitelja i žrtve, zadovoljavanje potreba žrtve, poticanje i razvoj empatije kod počinitelja, te njegov sveukupni razvoj u smislu redukcije

---

²¹ *Ibid*, 32.

²² Više o tome: A. Miroslavljević, 53 - 64.

²³ T. Džamonja/Ignjatović/N. Žegarac, 463.

²⁴ A. Miroslavljević/N. Koller-Trbović/D. Lalić-Lukač, Evaluacija uspješnosti izvansudske nagodbe u stručnoj službi za izvansudsku nagodbu Zagreb, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, UDK 347,9, 2010, 77.

recidivizma u budućnosti. Dakle, osnovna ideja je postizanje dijaloga uz ojačavanje žrtve, ali i počinitelja da razriješe konflikt. Na taj način, počinitelj ima priliku uvidjeti kako je pogriješio, te kako njegovo ponašanje utječe na druge, čime preuzima odgovornost za svoje ponašanje.²⁵

2. vijeće za reparaciju (community reparative board). Ovaj model je opcija za počinitelje lakših delikata koji bi inače, u sudskom procesu, bili vrlo vjerojatno osuđeni na sankciju probacije ili kratkotrajnu kaznu zatvora. Vijeća su otvorena za javnost, a sastavljena su od male grupe građana koji su završili posebnu edukaciju a namjenjena su maloljetnim i punoljetnim učiniocima lakših krivičnih djela. Članove vijeća čine predstavnici lokalne zajednice a za kriterije odabira članova vijeća presudne su njihove osobne karakteristike (poput razumijevanja potreba počinitelja i žrtve, razumijevanje uzroka, uvjeta i povoda različitih ponašanja i slično), a ne profesionalne u smislu razine i stupnja obrazovanja. Po nalogu suda vijeće provodi javne sastanke licem u lice između žrtve i počinitelja. Vijeća uspostavljaju dogovore s počiniteljima, nadziru provođenje dogovorenih obaveza i obavještavaju sud o poduzetim aktivnostima. Za razliku od ostala tri modela u ovom procesu nema profesionalnih medijatora ili voditelja. Nakon zaprimljene policijske prijave, proces započinje pozivima i pojedinačnim razgovorima s počiniteljem i žrtvom, ali postupak se nastavlja i ako žrtva ne pristaje na zajednički susret s počiniteljem u kojoj situaciji interese žrtve zastupa osoba koju ovlasti, ili daje pisanu izjavu o modalitetima naknade štete.²⁶

3. obiteljska konferencija (family conference). Ovaj model je ozakonjen na Novom Zelandu 1989. godine. Kao oblik odgovora na kriminalno ponašanje maloljetnika postao je uobičajena praksa na pomenutom području, s tim da se provodi i prema punoljetnim osobama i to kada je riječ o srednje ozbiljnim i ozbiljnim deliktima (osim ubojstva), kao što su krađa, nanošenje tjelesnih ozljeda, zloupotreba droga, vandalizam, zlostavljanje djece. Obiteljske konferencije, koje vodi koordinator, održavaju se u relativno neformalnom okruženju a mogu započeti

---

²⁵ A. Miroslavljević, 55-56.

²⁶ *Ibid*, 56.

molitvom i slično. Na njoj prisustvuju počinitelj, njegovi rođaci, prijatelji, žrtva ili njen predstavnik i njeni rođaci, prijatelji, branitelj maloljetnika, policajac i socijalni radnik. Kada je riječ o maloljetnicima, konferenciju saziva i vodi koordinator za maloljetnike koji radi u Odjelu za socijalno staranje. Na samom početku, najčešće policajac opisuje djelo, a počinitelj je pozvan da prizna ili opovrgne sudjelovanje u njemu. Ako prizna krivično djelo koje mu se stavlja na teret, konferencija se nastavlja opisom uticaja djela na žrtvu koja objašnjava svoje iskustvo, emocije i postavlja pitanja počinitelju. Konferencija se prekida kada započne rasprava o pomirenju i naknadi štete, a ishod rasprave je najčešće izvinjenje žrtvi i rad za opće dobro.²⁷ Važan standard u restorativnom procesu je težnja izbjegavanja dominacije i učesniku koji postupa suprotno ovom standardu mora biti onemogućeno takvo ponašanje.²⁸

4. suđenje u krugu (circle sentencing). Ideja ovog modela potiče od Indijanske prakse mirenja i medijacije u Sjevernoj Americi a pojavio se ranih 90-tih u Kanadi, a zatim se proširio i u SAD-u. Suđenje u krugu podrazumijeva sastanke na kojima sudjeluju žrtva, počinitelj, njihove obitelji i prijatelji, zainteresirani članovi zajednice, te predstavnici sudskog sistema, koji čine jedan veliki krug ili dva, vanjski i unutarnji. Svi učesnici u krugu dijele odgovornost za pronalazak rješenja , raspravljaju o događaju i načinu popravka štete i sprečavanja budućih kriminalnih ponašanja. Kompletan postupak ponovno povezuje počinitelja sa zajednicom i izgrađuje pokidane veze, naglašava potrebe žrtve, te pomaže otkriti uzroke i razloge kriminalnog ponašanja , što rezultira zadovoljenjem potreba žrtve i počinitelja²⁹

2. Razlike između restorativne i retributivne pravde

Postoje očigledne razlike između restorativne i retributivne pravde definisane, prije svega, kroz prednosti i nedostatke koje nude primjenom. Prema Popoviću retributivna pravda ima za cilj stvaranje sigurnosti, a to se postiže izdvajanjem izvršilaca krivičnog djela u posebne ustanove u

---

²⁷ *Ibid*, 57.

²⁸ M. Kostić, „Uspostavljanje standarda za restorativnu pravdu“, *Temida*, Beograd, 5/2007, 9.

²⁹ A. Miroslavljević, 57.

kojima će izdržavati kazne. Negativna strana retributivne pravde ogleda se u tome da se delinkvent, nakon izlaska iz penitencijarne ustanove, često stigmatizira. Pored toga, postavlja se pitanje efikasnosti retributivne pravde.³⁰ Karakteristično za krivični postupak je da ne postoji direktni kontakt žrtve i delinkventa. Kontakt se uspostavlja između, tužioca koji zastupa žrtvu i branioca koji zastupa optuženog, te je uloga žrtve maksimalno marginalizovana. Uloga žrtve je spuštena na toliko nizak nivo da se ona javlja samo kao svjedok. Retributivna pravda dovodi do pretvaranja ljutnje u gorčinu i dodatno ih pojačava usljed čega može doći do narastanja sukoba dok restorativna pravda od ljutnje stvara tugu.³¹

Negativne strane retributivne pravde odstranjuje restorativna pravda. Ona teži uspostavljanju mira u zajednici, a to se postiže dijalogom iz koga se javlja razumijevanje i saosjećanje svih strana u procesu. Na ovaj način se izbjegava stigmatizacija pojedinaca, a omogućava razvoj sramote, pokajanja i iskrenog žaljenja kod delinkventa koji djeluju mnogo efektivnije na njegovu ili njenu psihu nego penitencijarna ustanova.³² Kod restorativne pravde nema podjele društva već postoji integracija zavađenih strana. Suštinska razlika leži u činjenici da se u ovom procesu ne primjenjuju krivično-pravni termini poput *žrtve i okrivljeni* već se o njima govori kao o *stranama u sukobu*.³³

Restorativna pravda je fokusirana na popravljjanje štete prouzrokovane krivičnim djelom, dok se retributivna pravda bavi kažnjavanjem za učinjeno krivično djelo. Restorativnu pravdu karakteriše dijalog i pregovaranje između zainteresovanih strana, dok retributivna pravda podrazumijeva neprijateljski odnos među njima, restorativna pravda pretpostavlja da pojedinci i organizacije zajednice, igraju aktivnu ulogu,

---

³⁰ M. Popović, Pro bono Portal za besplatnu pravnu pomoć, preuzeto sa : <http://www.besplatnapravnapomoć.rs/tekstovi/krivičnopravo/restorativnapravda> (24.02.2014).

³¹ *Ibid*

³² *Ibid*

³³ N.Christie, Odgovori na gubitke, *Temida*, Beograd , 1/2006., 8.

dok u retributivnoj pravdi zajednicu zastupaju državni organi.³⁴ Retributivna pravda teži stvaranju sigurnosti u društvu za razliku od restorativne pravde koja ima za cilj uspostavljanje mira u zajednici. Retributivna pravda usmjerena je na izdvajanje nepoželjnih ljudi, kakvi su kriminalci, time što će im se izreći kazna zatvora, kao najrasprostranjenija vrsta krivične sankcije po obimu izricanja u pravosnažnim osuđujućim presudama.³⁵ Sistem krivičnog pravosuđa, sprovodeći retributivnu pravdu, usmjeren je da odgovori na pitanja o tome koji je zakon prekršen, ko ga je prekršio i kako sankcionisati krivca, tako da se postigne specijalna prevencija. Pristup restorativne pravde sastoji se u strategiji okupljanja i diskusije u okviru zajednice, okrenut je pojedincu. Cilj je postizanje jedinstvenih rješenja koja su prihvatljiva za ljude u određenim okolnostima.³⁶

Dok je kod tradicionalnog retributivnog pravosuđa fokus procesa na krivici i postupcima njenog utvrđivanja na osnovu analize prošlosti i šta je prethodno učinjeno, restorativno pravosuđe se usmjerava na rješavanje problema i preuzimanje odgovornosti i obaveze u budućnosti tj. šta bi trebalo uraditi. Odgovornost prestupnika se definiše određivanjem kazne u prvom slučaju, dok se u drugom slučaju odgovornost definiše kroz razumijevanje posljedica djela i prihvatanje aktivnog učestvovanja u odlučivanju o akcijama koje će prestupnik preuzeti da bi otklonio ili ublažio posljedice štete koje su nanesene žrtvi.³⁷

3. Međunarodna regulativa o restorativnoj pravdi

Značajne pomake učinila je međunarodna zajednica tokom protekle dvije decenije u podizanju društvene svijesti o konceptu restorativne pravde i njenim pojedinim programima. Brojni međunarodni dokumenti donijeti na nivou UN-a, Savjeta Evrope, Evropske unije, ali i pojedinih nevladinih organizacija, koje podstiču primjenu restorativne pravde kao odgovora na kriminalitet, posebno onih koje se zalažu za poboljšanje

---

³⁴ D.Vasiljević-Prodanović, "Restorativna pravda u krivičnompravnom sistemu", *Temida*, Beograd, 9/2010, 59.

³⁵ M. Kostić, 5-14.

³⁶ *Ibid*, 6.

³⁷ Više o tome : T. Džamonja/Ignjatović/N. Žegarac, 468.

položaja žrtava kriminaliteta, poput Evropske podrške žrtvama.³⁸ Spomenut ćemo dvije grupe najvažnijih međunarodnih dokumenata koji tretiraju oblast restorativne pravde.

U jednoj grupi međunarodnih dokumenata³⁹ više se načelno ukazuje, odnosno, preporučuje primjena restorativne pravde i to, prije svega, u formi posredovanja između žrtve i učinioca, ne razrađujući principe i standarde za njihovu primjenu u praksi.⁴⁰

U Deklaraciji UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći⁴¹ predviđa se da, kada god je moguće, primjene neformalni mehanizmi za rješavanje konflikata, uključujući posredovanje, arbitražu i običajno pravo i praksu, kako bi se obezbjedilo pomirenje među stranama u sukobu i obeštećenje žrtve. U Preporuci Komiteta ministara Savjeta Evrope br. R (85)11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka (1985), državama članicama se preporučuje sprovođenje istraživanja o prednostima posredovanja i programa pomirenja u slučaju rješavanja krivičnih slučajeva. U Okvirnoj odluci Evropske unije o položaju žrtava u krivičnom postupku (2001) navodi se da bi države članice trebalo da promovišu primjenu posredovanja u krivičnim slučajevima, dok Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope Rec (2006) 8 o pomoći žrtvama kriminaliteta (2006) sadrži odredbu kojom se preporučuje primjena posredovanja, ali uz stavljanje akcenta na zaštitu interesa žrtve, imajući u vidu ne samo dobrobiti od učešća u posredovanju, već i moguće štetne posljedice za žrtvu.⁴²

---

³⁸ S. Čopić (2010), 68.

³⁹ Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći (1985), Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope br. R (85) 11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka (1985), Bečka deklaracija o kriminalitetu i pravdi: u susret izazovima 21. veka (2000). Okvirna odluka Evropske unije o položaju žrtava u krivičnom postupku (2001), Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope Rec (2006) 8 o pomoći žrtvama kriminaliteta (2006).

⁴⁰ S. Čopić (2010), 68-69.

⁴¹ Deklaraciju usvojila Generalna Skupština odlukom broj 40/34 od 29.novembra 1985 godine.

⁴² S. Čopić (2010), 69-70.

Drugu grupu međunarodnih dokumenata čine dokumenti koji se neposredno bave restorativnom pravdom, odnosno, pojedinim programima restorativnog karaktera, kao što je posredovanje između žrtve i učinioca. Rezolucija UN o osnovnim principima primjene programa restorativne pravde u krivičnim slučajevima, koju je 2000 godine, a potom u izmjenjenoj i dopunjenoj verziji 2002 godine usvojio Ekonomski i socijalni savjet Ujedinjenih nacija, predstavlja jedan od ključnih dokumenata koji se na sveobuhvatan način bavi pitanjem restorativne pravde, postavljajući standarde i principe za primjenu ovog oblika reagovanja na kriminalitet. U ovom dokumentu se, između ostalog, ukazuje na značajnu ekspanziju programa restorativne pravde širom svijeta i ističe da se ovi programi u najvećem broju slučajeva zasnivaju na tradicionalnim i običajnim formama pravde koji krivično djelo posmatraju kao povredu ljudi. Preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope br. R (99) 19 o primjeni posredovanja u krivičnim stvarima, koju je Komitet ministara usvojio 1999. godine, polazi od toga šta se podrazumijeva pod posredovanjem, ističući da je to svaki proces u kome žrtva i učinilac, ukoliko se saglase, aktivno učestvuju u rješavanju pitanja proisteklih izvršenjem krivičnog djela, uz pomoć treće neutralne strane. Osim toga, dokument sadrži odredbe o funkcionisanju službi za posredovanje -medijaciju, uključujući one koje se odnose na standarde ovih službi, kvalifikaciju i obuku posrednika, te tok procesa posredovanja i značaj ishoda za dalji tok krivične procedure. U Dokumentu Evropske podrške žrtvama o položaju žrtve u procesu posredovanja (2005) akcentat se stavlja na pitanje položaja žrtve u procesu posredovanja, jer kako se navodi, nijedan program ne bi trebalo označiti kao restorativan, ukoliko nije primarno orijentisan na naknadu štete žrtvi, odnosno na pomoć žrtvi da se oporavi od preživljene viktimizacije.⁴³

Prvi standard od koga se polazi u relevantnim međunarodnim dokumentima odnosi se na omogućavanje primjene restorativne pravde u svim fazama krivičnog postupka. Pri tome se posebno kod posredovanja, navodi da bi trebalo da odluku o upućivanju slučaja na posredovanje i

---

⁴³ S. Čopić, (2010), 70.

procjenu postignutih rezultata donose organi krivičnogpravnog sistema. Uz to, trebalo bi da se programi restorativne pravde primjenjuju samo u slučajevima kada postoji dovoljno dokaza da se osumnjičeni optuži.⁴⁴

3.1. Međunarodni instrumenti zaštite prava djece u sukobu sa zakonom i restorativna pravda

Maloljetničko pravosuđe ili pravosuđe za djecu, kako se najčešće naziva, bavi se, ne samo tretmanom djece u sukobu sa zakonom, već i uzrocima činjenja prekršaja, te mjerama prevencije takvog ponašanja.⁴⁵

Kako navodi Simović: „sve odredbe međunarodnih dokumenata iz oblasti maloljetničkog krivičnog pravosuđa koje se odnose na post delictum djelovanje, odnosno „tercijarnu prevenciju“ maloljetničkog kriminaliteta prožimaju četiri osnovne ideje: 1) skretanje (diversion) krivičnog postupka na teren porodičnog prava ili prava socijalne zaštite, 2) primjena principa restorativne pravde, 3) pribjegavanju lišavanju slobode maloljetnika kao krajnjem sredstvu i 4) sprovođenje postinstitucionalnih programa preko probacionih i rehabilitacionih službi.“⁴⁶

Sistem maloljetničkog pravosuđa je zasnovan na principima najboljeg interesa djeteta, pravu na život, opstanak i razvoj, nediskriminaciji i pravu na poštivanje mišljenja djeteta. Ostvarivanjem navedenih principa osigurava se dobrobit djeteta kao cilj sistema maloljetničkog pravosuđa.

Najvažniji međunarodni dokumenti koji regulišu oblast restorativne pravde u sistemu maloljetničkog pravosuđa su:

1) Konvencija UN o pravima djeteta (1989)⁴⁷, 2) Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe iz 1985. godine (tzv. "Pekinška pravila"), 3) Standardna minimalna pravila UN za mjere alternativne insititucionalom tretmanu iz 1990. godine (tzv. "Tokijska

---

⁴⁴ M. Simović *et al.*, *Maloljetničko krivično pravo*, Pravni fakultete u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo 2013, 31.

⁴⁵ Save the Children UK, *“Maloljetničko pravosuđe, savremeni koncepti rada sa djecom u sukobu sa zakonom“*, 2004, 15.

⁴⁶ M. Simović *et al.*, 22.

⁴⁷ Usvojena od Generalne Skupštine UN-a 20.11.1989 godine.

pravila"), 4) Preporuka br.R (87) 20 Savjeta Evrope zemljama članicama o odgovoru društva na maloljetničko prestupništvo usvojena 1987. godine, 5) Preporuka (2003) 20 Savjeta Evrope zemljama članicama o novim načinima tretiranja maloljetničkog prestupništva i o ulozi maloljetničkog pravosuđa usvojena 2003. godine od strane Komiteta ministara), 6) Preporuka broj R (99) 19 Komiteta ministara Savjeta Evrope zemljama članicama o medijaciji u krivičnim stvarima iz 1999.godine, 7) Društvene reakcije Savjeta Evrope na maloljetničku delinkvenciju iz 1987. godine R (87) 20.⁴⁸

3.2. Primjena restorativne pravde u zatvorima

U novije vrijeme se vodi polemika uključivanja restorativnih procesa u praksu izvršenja kazne zatvora, pokreću kampanje i eksperimentiše sa primjenom principa restorativne pravde u zatvorskim uslovima,⁴⁹ na što upućuje i Preporuka br. 2 (2006) Evropskih zatvorskih pravila Komiteta Ministara usvojena na sjednici održanoj 11. januara 2006. godine u pogledu discipline i kažnjavanja zatvorenika u kojoj se navodi „kad god je to moguće, uprava zatvora će koristiti mehanizme restorativne pravde i medijacije u rješavanju sporova sa i među zatvorenicima“.⁵⁰ U zatvorskim uslovima gdje se često nalaze ljudi sa neadekvatnim stepenom socijalizacije, zbog čega vrlo često dolazi do konflikta restorativna pravda ima veliku primjenu. Da bi društvena zajednica u zatvoru funkcionisala na adekvatan način, potrebno je riješiti sukobe među zatvorenicima na adekvatan i miran način.⁵¹ Za rješavanje disciplinskih prestupa zatvorenika u slučaju tuče, oštećenja imovine, prijetnji ili uvrede

---

⁴⁸ D.Uletilović, „Primjena međunarodnih standarda u domaćem zakonodavstvu sa aspekta primjene vaspitnih preporuka kao mjera preusmjeravanja od redovnog krivičnog postupka“, *Zbornik radova, Maloljetnička delinkvencija kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja*, Banja Luka, 2008, 335-349.

⁴⁹ Više o tome: D.Vasiljević-Prodanović, 63.

⁵⁰ *Evropska zatvorska pravila*, Preporuka br. 2006 Komiteta Ministara zemljama članicama u vezi sa zatvorskim pravilima, 25.

⁵¹ M. Popović, Pro bono portal za besplatnu pravnu pomoć, preuzeto sa: <http://www.besplatnapravnapomoć.rs/tekstovi/krivičnopravo/restorativnapravda> (02.02.2014).

upućene drugom delinkventu i maloljetničke delinkvencije primjenjuju se principi restorativne pravde. Iz prednjeg proizlazi da se kod svih maloljetnički prestupa primjenjuju restorativni principi.

Lica koja su zadužena za medijaciju su zaposlena u zatvoru i oni moraju proći multidisciplinarnu obuku, kako bi restorativni proces bio što efektivniji i bolji. Restorativnom procesu moraju prisustvovati lice koje podnosi službeni izvještaj, zatvorenik, žrtva, lice koje posreduje i grupe zatvorskog osoblja sa prethodno datim pristankom. Ako neko od njih u toku samog procesa odustane od učešća, proces se prekida. Postupak počinje priznanjem krivice zatvorenika. Svi sastanci su dobrovoljni, a zatvorenik ne smije ni pod kojim okolnostima biti izložen bilo kakvom pritisku.⁵² Neophodno je pridržavati se određenih principa u cilju uspješnog restorativnog ishoda. To posebno podrazumijeva uključenje žrtve, zatvorenika i članova zatvorske sredine u proces, sigurnost radne okoline, dobrovoljno učešće u procesu, prethodno prihvatanje odgovornosti od strane zatvorenika, pružanje podrške prije, za vrijeme i poslije procesa svim stranama, aktivno učešće zatvorenika, priprema svih stranaka za kvalitetan proces, poseban trening i iskustvo službenika zatvora iz oblasti restorativnih procesa u radu sa zatvorenicima.⁵³ Ovakav način rješavanja konflikata kroz primjenu restorativnih principa i postupaka u dobroj mjeri podsjeća na rješavanje sporova kroz model medijacije između žrtve i počinitelja (victim offender mediation).

4. Restorativna pravda u sistemu maloljetničkog pravosuđa u Bosni i Hercegovini i regionu

Nakon donošenja novih zakona u BiH o maloljetničkom zakonodavstvu i nekim zemljama u regionu, značajno je promijenjen krivičnopravni status mloljetnih lica , jer je po prvi put objedinjen materijalnopravni, procesnopravni i izvršnopravni status maloljetnika koji se temelji na međunarodnim standardima. Novim zakonskim rješenjima data je veća mogućnost za primjenu restorativne pravde u reagovannju na kriminalitet maloljetnih izvršilaca krivičnih djela.

---

⁵² *Ibid*

⁵³ *Ibid*

Restorativna pravda u krivičnopravnoj zaštiti maloljetnih lica ogleda se u primjeni mjera koje predstavljaju alternativu krivičnim sankcijama i ona prvi put dobija važniju ulogu u krivičnom zakonodavstvu.⁵⁴

4.1. Bosna i Hercegovina

Pretpostavke za uspostavljanje novog modela reagovanja na maloljetničko prestupništvo, poznat kao restorativna pravda, prvi put su stvorene 1998. godine uvođenjem odredaba o mogućnosti izricanja i primjene odgojnih preporuka prema maloljetnicima u krivičnom zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu FBiH).

Kako navodi Miković, *“za razliku od tradicionalnog modela, koji nakon počinjenog prestupa, postavlja pitanje: „Ko je počinio prestup?“, „Koje su zakonske odredbe prekršene“?, Šta treba učiniti da se maloljetnik kazni ili prevaspita?, model restorativne pravde postavlja pitanja:*

-Kakva je priroda štete nastala kršenjem zakona? Šta treba učiniti da se šteta popravi ili nadoknadi? Ko je odgovoran za nadoknadu ili ispravku štete?⁵⁵

Kada govorimo o alternativnim mjerama za maloljetne počinitelje krivičnih djela, mislimo prvenstveno na mjere koje se primjenjuju prema maloljetniku u sukobu sa zakonom bez njegovog uključivanja u klasični krivični postupak. Jedan od strateških ciljeva Strategije protiv maloljetničkog prestupništva u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BiH) predviđa da se osigura u radu sa maloljetnicima koji su prekršili zakon, u svakoj fazi postupka, tj. od dolaska u sukob sa zakonom, u pripremnom postupku, u toku suđenja i nakon presude, primjena alternativnih modela rada zajednici, usmjerenih na rehabilitaciju, i reintegraciju maloljetnika.⁵⁶ Modeli preusmjeravanja od formalnog krivičnog postupka preporučuju se

---

⁵⁴ S. Savić, “Restorativna pravda i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica iz perspektive sudske prakse”, *Temida*, Beograd, 2007, 47.

⁵⁵ M. Miković, *Maloljetnička delinkvencija i socijalni rad*, Magistrat Sarajevo 2004, 151.

⁵⁶ Strategija protiv maloljetničkog prestupništva u Bosni i Hercegovini 2006-2010, 6. preuzeto sa: www.mhrr.gov.ba/pdf/defazlt.aspx?id=182 lang Tag=Ba.

u svim međunarodnim dokumentima i sprovode u velikom broju zemalja. U BiH ovaj model je dobio zakonsko utemeljenje kroz odredbe odgojnih (vaspitnih) preporuka, ali nedostaje njegovo dosljedno sprovođenje u praksi.⁵⁷ Ove vaspitne preporuke, kao alternativne mjere prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, su predviđene u osnovnom krivičnom pravu, i to u čl. 76.–78. Krivičnog zakona BiH⁵⁸, čl. 80.–82. Krivičnog zakona F BiH i čl. 89.–82. Krivičnog zakona Brčko Distrikta BiH.

Primjena pojedinih modaliteta izbjegavanja krivičnog postupka prema maloljetnicima nije nepoznanica u zakonodavstvima i praksi na ovim prostorima, jer krivično zakonodavstvo bivše Jugoslavije, kao i nova krivična zakonodavstva u BiH, su normirala mogućnost primjene načela oportuniteta krivičnog gonjenja maloljetnih učinitelja krivičnih djela, što predstavlja oblik vansudskog postupanja.⁵⁹ Vaspitne preporuke ili vaspitni nalozi predstavljaju specifične krivičnopravne mjere fakultativnog karaktera, odnosno *sui generis* mjere koje nisu krivične sankcije isključivo specijalno preventivnog karaktera koje vode vansudskim oblicima intervencije društva na društveno neprihvatljivo ponašanje mladih.⁶⁰

---

⁵⁷ *Ibid*, 8.

⁵⁸ Prema članu 78. KZ BiH odgojne preporuke su:

- osobno izvinjenje oštećenom,
- naknada štete oštećenom,
- redovno pohađanje škole,
- rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice,
- prihvatanje odgovarajućeg zaposlenja,
- smještaj u drugu obitelj, dom ili ustanovu,
- liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi,
- posjećivanje odgojnih, obrazovnih, psiholoških i dr. savjetovališta.

⁵⁹ V.Gurda, "Odgojne preporuke kao alternative krivičnom postupku prema maloljetnicima i njihova primjena u praksi", *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, br. 8. god. 5, 183.

⁶⁰ D. Jovašević/Z.Stevanović, „Primjena alternativnih mera za maloletnike u krivičnom pravu“, *Zbornik Instituta za*

U BiH je zaokružen proces noveliranja krivičnog zakonodavstva za maloljetnike na nivoima entiteta i Brčko Distrikta BiH.

U Republici Srpskoj (u daljem tekstu RS) početkom 2010. godine usvojen je Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni glasnik RS br. 13/10, u daljem tekstu ZZPDMKP), kao integralni legislativni tekst koji reguliše sveukupni krivičnopravni status maloljetnika materijalnopravni, procesnopravni, izvršnopravni, te izvršenje krivičnih djela na štetu maloljetnika. Novo maloljetničko krivično pravo RS poznaje dvije vrste alternativnih, neformalnih mjera postupanja prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela koja se primjenjuju prije i umjesto neke od maloljetničkih krivičnih sankcija. To su: policijsko upozorenje i vaspitne preporuke.⁶¹ Odredbom člana 8. ZZPDMKP RS je predviđeno preusmjeravanje od redovnog postupka, a odredbama članova od 22-28 istog zakona, propisane su vaspitne preporuke, njihova svrha, uslovi za izricanje, što upućuje na uvođenje restorativnih principa u maloljetničko krivično zakonodavstvo.⁶²

U Federaciji BiH je u januaru 2014. godine usvojen Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, sa odloženom primjenom od 01.01.2015 godine, koji odredbama članova od 23 do 28 predviđa uvođenje restorativnih mjera u krivično zakonodavstvo prema maloljetnicima.⁶³ U Brčko Distriktu BiH “Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku” usvojen sredinom 2011 godine a počeo sa primjenom u decembru 2011 godine.⁶⁴ U BiH je i formalno otvorena mogućnost primjene vansudskih oblika

---

kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, broj 1-2/2009, u: Ljubinko M., „Vaspitne preporuke i njihova primjena u uporednom pravu“, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, godina 3, broj 3., Banja Luka 2013, 19.

⁶¹ M. Simović .et.al. 145.

⁶² Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni glasnik RS br.13/10)

⁶³ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službene novine F BiH br. 07/14).

⁶⁴ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni glasnik Brčko Distrikta br.13/10).

reakcije na ponašanja mladih koji su došli u sukob sa zakonom. Pomenutim tendencijama, izricanje krivičnopravnih sankcija zadržava se samo onda kada se prevaspitanje maloljetnika i njegovo usmjeravanje u normalne životne tokove ne može ostvariti drugim sredstvima.

4. 2. Hrvatska

Kao specifičan vid skretanja sa klasičnog krivičnog postupka u radu sa maloljetnim počiniteljima krivičnih djela u Hrvatskoj je na osnovu Zakona o sudovima za mladež ustanovljen poseban model vansudske nagodbe, koji je zasnovan na principima restorativne pravde. Prema ovom modelu državni tužilac pod određenim uslovima, a shodno načelu oportuniteta, može predmet proslijediti medijatoru.⁶⁵

Odredbom člana 64. Zakona o sudovima za mladež (Narodne novine ,br. 84/11, 143/12, i 148/13.) predviđene su pretpostavke za izricanje vansudske nagodbe.

Vansudska nagodba je savremeni način reagiranja države na počinjeno krivično djelo u kojem je sudski postupak zamijenjen "diverzijom". Pod diverzijom se razumiju svi oblici reakcije države na kažnjivo ponašanje koji omogućuju odustajanje od provedbe krivičnog postupka bez formalnog sankcioniranja osumnjičenika/počinitelja. Polazi se od pretpostavke da osoba koja je počinila krivično djelo treba preuzeti odgovornost za počinjeno djelo i biti spremna susresti se s oštećenim te u skladu s mogućnostima i prema zajedničkom dogovoru popraviti ili nadoknaditi počinjenu štetu. Pritom treba biti jasno da vansudska nagodba nije ekvivalent materijalnoj nadoknadi štete, već je u području krivičnog prava otvoreno mjesto gdje sudionici u sukobu aktivno sudjeluju u smanjivanju materijalnih i nematerijalnih posljedica krivičnih djela. Cilj je uspješan dogovor, prihvatljiv za obje strane, što je dobar temelj za miroljubiv zajednički život u budućnosti i prevenciju recidivizma.⁶⁶

---

⁶⁵ Biro za ljudska prava Tuzla, „Primjena alternativnih mjera i modela restorativne pravde u zemljama regiona“, Tuzla, 2011.

⁶⁶ N. Koller-Trbović/V. Gmaz-Luški, „Primjena izvansudske nagodbe (medijacija) u pretkaznenom postupku prema maloljetnicima i mladim punoljetnim osobama“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu Zagreb*, vol. 13., broj 2/2006, 933 - 956.

4. 3. Srbija

Uvođenje alternativnih (diverzionih) mjera koje vode skretanju krivičnog postupka na druge grane prava predstavljalo je najznačajniju novinu maloljetničkog krivičnog prava Srbije koje je u primjeni od 2006. godine. Prema Zakonu o maloljetnim učinocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti maloljetnih lica Republike Srbije (u daljem tekstu ZMUKDKZML RS) radi se o vaspitnim nalogima kao posebnoj novini u sistemu reagovanja na kriminalitet maloljetnika.⁶⁷

Skretanje ili diverzija krivičnog postupka prema maloljetnicima označava različite mjere i metode koje imaju za cilj da se maloljetni učinoci krivičnih djela sačuvaju od štetnog, stigmatizirajućeg dejstva krivičnih sankcija, koji sistem je poznat kao sistem restorativne pravde.⁶⁸

Maloljetničko krivično pravo u Republici Srbiji članom 7. ZMUKDKZML predviđa više vrsta vaspitnih naloga koji omogućavaju skretanje s klasične sudske procedure, od kojih restorativne elemente sadrži poravnanje sa oštećenim kako bi se naknadom štete, izvinjenjem, radom ili na neki drugi način otklonile, u cjelini ili djelimično, štetne posljedice djela.⁶⁹ Danas su odredbe restorativnog karaktera sadržane i u novom Zakoniku o krivičnom postupku Republike Srbije,⁷⁰ (u daljem tekstu ZKP RS).

Prema odredbi člana 283 ZKP RS Javni tužilac može odložiti krivično gonjenje za krivična djela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ako, osumnjičeni između ostalog otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog djela ili naknadi pričinjenu štetu. Odredba restorativnog karaktera bila je sadržana u članu 447. ranijeg ZKP Republike Srbije ("Sl. list SRJ", br. 70/2001 i 68/2002 i "Sl. glasnik RS", br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 -

---

⁶⁷ D. Jovašević/Z. Stevanović, „Primjena alternativnih mera za maloletnike u krivičnom pravu“, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, Beograd, broj 1-2/2009.godine, u: Lj. Mitrović, „Vaspitne preporuke i njihova primjena u uporednom pravu“, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, godina 3, broj 3, Banja Luka 2013., 22.

⁶⁸ *Ibid*

⁶⁹ Službeni glasnik Republike Srbije, broj 85/2005 od 06.oktobra 2005. godine.

⁷⁰ Službeni glasnik Republike Srbije , br. 72/2011, 121/2012, 2/2013, 45/2013, 55/2014.

dr. zakon i 72/2009 koja se odnosi na slučajeve krivičnih djela za koja se goni po privatnoj tužbi. Bilo je predviđeno da sudija može da pozove privatnog tužioca i osumnjičenog da određenog dana dođu u sud radi prethodnog razjašnjavanja stvari, odnosno, izmirenja, ako smatra da bi to bilo cjelishodno za brže okončanje postupka.

ZAKLJUČAK

Restorativna pravda kao relativno nov i savremeni koncept, još uvijek traži svoje važnije mjesto u krivičnompravnom sistemu. Većina restorativnih postupaka, a među njima najčešće medijacija, ima diverzioni karakter koji se primjenjuje u cilju skretanja sa redovne formalne krivične procedure. S toga bi bilo neophodno kreiranje kaznene politike za lakša krivična djela u kojima bi restorativni procesi imali dominantnu ulogu, uzimajući u obzir jedan od najvažnijih procesa, a to je posredovanje između žrtve i učinioca. Iako u praksi postoji relativno malo iskustva u primjeni restorativnih postupaka u sistemu krivičnog pravosuđa za odrasle, sve više se preferira primjena za lakša krivična djela, kako za maloljetne, tako i za punoljetne učinioce krivičnih djela. Vidljivo je poboljšanje položaja oštećenog, odnosno, žrtve u odnosu na ranije krivično zakonodavstvo, jer restorativna pravda nudi velike mogućnosti, sa stalnim nastojanjem da uđe u glavne tokove krivičnog postupka. Restorativna pravda ima budućnost i perspektivu i treba postati sastavni dio retributivnog krivičnog zakonodavstva, obzirom na prednosti koje nudi u rješavanju sporova, a našto upućuju i brojni međunarodni dokumenti o restorativnoj pravdi. Sve više je prisutan stav u da primjena restorativne pravde utiče, između ostalog, na smanjenje kriminaliteta u društvu, da vrši rasterećenje zatvorskih kapaciteta koji su veoma prenatrpani, zbog čega značajan broj osuđenih lica po nekoliko mjeseci čeka na izvršenje kazne, da jača finansijske tokove i pravi uštede u budžetu, te da povećava opću dobrobit u društvu.

I u našoj zemlji, kao i u zemljama okruženja, pod uticajem međunarodnih dokumenata o restorativnoj pravdi, u posljednje vrijeme restorativna pravda je počela da se primjenjuje i to kroz institute odgojnih preporuka, (izvinjenje oštećenom i naknada štete oštećenom). Ipak,

restorativne pravde za krivičnopravni sistem, posebno za maloljetničko pravosuđe, zbog čega je nužno da se provode mjere na edukaciji javnosti, kako bi efekti restorativne pravde imali veći stepen primjene. Takođe, neophodno je uticati da se u praksi u što većoj mjeri koriste svi krivičnopravni instituti koji sadrže elemente restorativnosti, kao što je medijacija, jer su još uvijek prisutni konzervativni pogledi na kriminalitet, što zahtijeva promjenu filozofije posmatranja suzbijanja kriminaliteta.

RESTORATIVE JUSTICE WITH REFERENCE TO INTERNATIONAL REGULATION AND APPLICATION IN JUVENILE LEGISLATION

SUMMARY

Development of the restorative justice concept is one of the most important achievements of criminal justice which preoccupies theoreticians and practitioner's attention. Definition, concept and basic principles of restorative justice as well, are presented in this study, in same time including certain aspects of the corresponding application, especially in juvenile justice context and restorative justice in prisons. Connections between restorative and retributive responses to criminal activity are presented, with intention of giving preference to restorative approach as an integral retributive criminal justice. Influenced by number of international documents on restorative justice, restorative procedures are represented more often in criminal legislation in region, while these processes are lagging behind in Bosnia and Herzegovina. It was observed that restorative processes are applied mainly in the juvenile justice, while it is rarely applied to adult offenders. This study is about to contribute increasing of the level of knowledge on principles of restorative justice in domestic professional community and in public, by presenting advantages of restorative over the retributive system. In the same time, this study is about to encourage practitioners, theorists and the legislature to create the basis for a gradual transformation of the existing criminal justice system into a system with provisions on restorative justice incorporated.

Keywords: restorative justice, retributive justice, the principles and models restorative justice, international regulations.